

УНІВЕРСИТЕТ LIBERAL ARTS, АБО СКІЛЬКИ СКОВОРОД ПОТРІБНО УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ?

(Із бесід з Віленом Сергійовичем Горським)

Тетяна Чайка

Коли світ довкола нас стрімко змінюється, ми з особливим напруженням вдивляємося в майбутнє, намагаючись розгледіти в ньому долі того, що нам не байдуже, що ми прагнемо зберегти, без чого не можемо уявити своє існування. Але щоб не втратити найдорожче, щоб зберегти його передусім у власній свідомості – бо інакше як пронести його в день прийдешній? – потрібно зазирати і в минуле. Адже тільки воно, минуле, втілене в наших спогадах, у неперервності нашого досвіду, може відкрити для нас наново, повернути цілісність сприйняття і бачення того, без чого не хотілося б уявляти майбутнє.

...Ось уже 19 років тривають заняття у відродженій Києво-Могилянській академії. У житті тисяч причетних до неї людей – колишніх і нинішніх її викладачів, колишніх і нинішніх її студентів – цей факт відкладається у вигляді досвіду, що, з одного боку, ще не втратив принад новизни, а з другого – потроху набув рис особливої могилянської історії, різноголосої і різноманітної. Не без тривоги думаючи про майбутнє, ми можемо вже знаходити в цьому досвіді певне опертя для власної думки й рішучості – можливо, зародок якоїсь іще не поіменованої традиції, що його дуже прикро було б сьогодні втратити.

Незамінним дороговказом на шляху формування цієї «новомогилянської» самосвідомості здатні, за моїм переконанням, стати спогади людини, яка стояла біля початків відродженої «Могилянки», віддала їй енергію своєї щедрої і творчої душі, пройшла з нею шлях її становлення і лише трохи не дожила до її дня сьогоднішнього, – професора Вілена Сергійовича Горського. Нині його вже немає з нами, і його ні про що більше не питаєш, але він залишив нам свою візію «Могилянки» – «Могилянки», яку створював і якою жив.

У пропонованому тексті наведено фрагмент цієї візії, що поставала в процесі бесід. Вілен Сергійович взагалі любляв бесідувати; здається, з усіх можливих форм спілкування саме бесіду він любив і цінував понад усе – тиху, неквапливу, розважливу, відверту, бесіду віч-на-віч або з кількома співрозмовниками поспіль. Бесіда, можна сказати, стала невід'ємним виміром його вдачі, його інтелектуального настрою, способу життя. Він був завжди відкритий для неї, відкритий будь-де – і в аудиторії після занять, і просто в гомінкому університетському коридорі. Особливо ж і залюбки – за чашечкою кави у своєму маленькому затишному кабінеті, куди постійно навідувалися різні люди: викладачі, студенти, колеги, просто знайомі. Незрідка його співбесідницею щастило бути й мені. По-знайомилися з Віленом Сергійовичем ми ще в 1971 р. Він був тоді молодим викладачем, читав лекції з історії філософії на філософському факультеті Університету імені Шевченка, я вела за ним семінарські заняття. І для нього, і для мене то був і перший рік викладання, і перший читаний курс. Тоді ж і розпочалися наші з ним бесіди – про навчання, про філософію, про життя. Знати б, що вони триватимуть понад 35 років, аж до самої його кончини...

Майже не переривалася впродовж усього цього часу і наша з ним співпраця – і в Університеті імені Шевченка, і в Інституті філософії, і, зрештою, в Могилянській академії. Вілен Сергійович став для мене і науковим керівником, і справжнім учителем у неформальному, глибоко особистісному розумінні слова. Тож і наші бесіди отримували усе нову поживу. На жаль, я пізно збагнула, що за обопільної згоди їх інколи потрібно записувати – записувати не текстуально, а на аудіоплівку, аби зберегти не тільки вербальний сенс висловлювань Вілена Сергійовича, а і неповторність його інтонацій, значущість пауз, світлу енергетику його присутності. Коли збагнула – у нашому задушевному спілкуванні з Віленом Сергійовичем одного разу з'явився «третій» – диктофон.

Поданий тут тематичний епізод нашого спілкування записаний у жовтні 2006 р., за півроку до смерті Вілена Сергійовича. Переводячи зміст аудіозапису у текстову форму, я свідомо намагалася відтворити розмовний характер бесіди, який, на мій погляд, дає змогу краще відчувати безпосередню присутність Вілена Сергійовича, його живий до нас доторк.

***

Тетяна Чайка: Вілене Сергійовичу, коли саме існування КМА стало для Вас не просто бажаною перспективою, а живою реальністю?

Вілен Горський: Ось власне у 90-му році. Було декілька досить-таки формальних, офіційних, однак ініціативних зборів під егідою Президії Академії наук України, на яких формулювалася ідея відродження Могилянської академії. У цих зборах брав участь і я, а також Валерія Михайлівна Нічик, Петро Толочко

та ін. Але це були тільки розмови, що не перетворилися на реальну діяльність. Реальна діяльність з відновлення Могиллянської академії – це, безперечно, результат ініціативи романтиків-авантюристів (тоді таких людей інакше важко було сприймати), яких об'єднав В'ячеслав Степанович Брюховецький. Коло людей, що в цьому розумінні стояли найближче до нього, – це Сергій Іванюк та його колеги з Інституту літератури; до них приєдналися ще декілька осіб. Попервах це було непомітно для широкої громадськості, оскільки було пов'язане зі справами адміністративними. Аж ось у 1991 р. з'являється повідомлення про відкриття Києво-Могиллянської академії, бажаючим пропонують взяти участь у конкурсі на право читання тих або інших курсів у ній. Власне це оголошення мене й спонукало запропонувати і свій курс лекцій з історії української філософії.

У подільському райвиконкомі виділили одну кімнату, були задіяні якісь суспільні фонди. Там і працювала академія у складі Брюховецького, Іванюка і ще двох-трьох людей, що провадили організаційну роботу. Їх я добре знав, Брюховецького особливо – як колегу, який працював у тому самому будинку, що і я. Ми навіть із ним декілька разів перетиналися, коли брали участь у телевізійних програмах...

Т. Ч.: З приводу?

В. Г.: Щось пов'язане із Шевченком. Було запрошено і його, і мене, причому спочатку записали потрібний текст, а потім доправили нас до Маріїнського парку, аби зняти інтелектуалів на прогулянці, які обговорюють оту справу. Ми вийшли й почали говорити на запропоновану тему. Настільки захопилися, що нам аж почали гукати: «Стійте! Досить!»

Т. Ч.: А коли це було?

В. Г.: Це був 1990-й, а може, 1989 рік.

Т. Ч.: Ще за Союзу?

В. Г.: Так, це було за Союзу. Тож ми знайомі були. Він працював в Інституті літератури, я – в Інституті філософії. Але саме по собі це знайомство, здавалося б, ні до чого не зобов'язувало, і, коли я йшов за оголошенням, у мене були доволі скромні наміри. Я тільки хотів запропонувати прочитати курс української філософії в Могилянській академії. Ідея Могилянської академії була близькою для мене, тому що до відродження інтересу до неї доклала рук група Валерії Михайлівни Нічик. Ця група формувалася в нашому відділі, я був з нею тісно пов'язаний, тому все це не було для мене пустим звуком. Ми дуже раділи, що з'явилися такі ентузіасти, які перейшли в цьому питанні від загальних розмов до безпосередньої діяльності. Отже, я запропонував курс з історії української філософії, склав і відіслав проспект цього курсу. Через деякий час мене запрошує Іванюк, він був тоді деканом гуманітарного факультету, на співбесіду. Це було, коли вже розпочався прийом документів, влітку 1992 р. Сам Іванюк сидів у тій кімнаті, де приймали документи у бажаючих вступити...

Т. Ч.: А де це було?

В. Г.: Це вже було в центральному корпусі – не в нашому першому, а в тому, що виходить на Контрактову площу. Там на першому поверсі, в кутку, була кімната, де приймали заяви. Тоді ще продовжувало існувати Військово-морське політичне училище. Боже мій, перший рік нашого навчання вони функціювали поруч із нами: в одній аудиторії працювали ми, а в сусідній – курсанти того училища. Черговий курсант училища завжди стояв на прохідній.

Загальновідомою історією вже стало те, як Брюховецький у шахи виграв у контр-адмірала, командувача училища, право отримати там бодай декілька кімнат...

Т. Ч.: Як це, як це? Розкажіть!

В. Г.: Якось у бесіді, коли зайшло про шахи, цей адмірал сказав Брюховецькому: давай, мовляв, зіграємо в шахи. Якщо ти обіграєш мене, я тобі віддам оті дві кімнати – для ректорату. Вони зіграли, Брюховецький виграв...

Т. Ч.: Адмірал дотримав слова?

В. Г.: Адмірал дотримав свого слова, і так з'явився наш ректорат. Це був нинішній кабінет декана гуманітарного факультету на другому поверсі. Так буквально кімната за кімнатою територія Могилянської академії відвойовувалася у Військово-морського політичного училища. І це тривало досить довгий час, рік або й два. Як це виглядало? Ну, скажімо, я читаю лекцію, а на плацу – це видно було з вікна – марширує рота отих курсантів... Але я повертаюся до моєї особистої історії.

Ось запросив мене Іванюк на зустріч, і я йшов на цю зустріч, упевнений, що будемо обговорювати питання про курс історії української філософії, який я запропонував. Проте ми з ним познайомилися, і він одразу ж запропонував мені піти завідувачем кафедри філософії.

Т. Ч.: Вона називалася точно кафедра філософії?..

В. Г.: Та релігієзнавства.

Т. Ч.: Тобто одразу ж склалося таке поєднання?

В. Г.: Так. Ішлося про те, що для кафедри потрібна достатня кількість годин, аби там могли бути хоча б два-три співробітники. А «Могилянка» виникала на голому місці, як досить-таки камерний навчальний заклад.

Т. Ч.: От саме про це я якраз хотіла запитати. Чи не здається Вам, що це у нас в країні був перший такий вищий навчальний заклад, який поставав немовби альтернативою до вже існуючих університетів?

В. Г.: Безперечно. Але я не сказав би, що це було альтернативою університету взагалі. «Могилянка» репрезентувала особливий тип університету – liberal arts, себто університет вільних мистецтв. Характерно, що більшим – в усякому разі, не меншим супротивником у боротьбі за розміщення нового університету, ніж керівництво Військово-морського політичного училища, яке можна зрозуміти...

Т. Ч.: Так-так, адже у них відбирали приміщення.

В. Г.: ...Був Університет імені Шевченка, котрий докладав усіляких зусиль до того, щоб усі ці корпуси після Військово-морського політичного училища віддали їм. При цьому вони наголошували, що саме їхній університет був першим університетом у Києві. Але, зрештою, за своїм задумом відновлення «Могилянки» не було спробою зазіхнути на місце, що його посідав Київський університет. Ішлося про створення принципово відмінного навчального закладу. Закладу передусім камерного, побудованого на міжлюдських, міжособистісних контактах, який у принципі не мав бути великим, не мав бути індустріальним підприємством із виробництва освічених кадрів. Ця традиція – зовсім інша, вона не може замінювати масове виробництво професіоналів, чим займаються Політехнічний інститут, Університет імені Шевченка тощо. Це дещо різні речі...

Так, але ж я ще недорозповів свою власну історію. Мене, щиро кажучи, дуже здивувала пропозиція Іванюка очолити кафедру. А потім відбулася розмова з Брюховецьким. Я сказав йому, що дуже по-доброму

ставлюся до їхньої ініціативи і до ідеї відродження Могиллянської академії, але не маю досвіду роботи в навчальному закладі. І тут Брюховецький мене вразив. Він сказав мені приблизно таке: «Ось ти вже майже тридцять років працюєш в Інституті філософії. Чи виробилося в тебе уявлення про ідеал філософа нинішнього часу?» Я кажу: «Звичайно, якісь загальні уявлення є». А він: «Ну от і візьми кафедру, ми втручатися не будемо, і спробуйте створити нове покоління філософів, яке відповідатиме тому ідеалові, що виробився в тебе протягом твого життя». Я попросив час для роздумів, і цей час заповнили ще зустрічі з Анатолієм Тихолазом і Валентином Гусєвим. Виявилось, що вони також попередньо вели розмови щодо переходу на роботу до Києво-Могиллянської академії, і начебто моя кандидатура як завкафедри виникла саме з їхньої подачі. Тож ці дні вони – спочатку Тихолаз, потім Гусєв – використали для посиленої агітації і «обробки» мене... Ну, я пересвідчився, що перейду до «Могилянки» не один, а це буде, так би мовити, спільне наше діяння – і дав-таки згоду.

Т. Ч.: Очевидно, у Вас якось складався й ідеал викладача? Чи були у Вас якісь не стандартні – певна річ, що такі були, – а особливі критерії до набору перших викладачів? Це перше питання, а друге таке: наскільки Ви були самостійні? Чи справді Вам дали зробити те, що Ви хотіли?

В. Г.: Так, я був абсолютно самостійний. З приводу жодної кандидатури ніяких запитань, сумнівів, заперечень з боку чи то деканату, чи то ректорату не було.

Т. Ч.: Тобто Вам справді дали карт-бланш?

В. Г.: Так, цілковитий карт-бланш. Ішлося про те, щоб запросити людей, найбільш поважаних у нашому професійному філософському колі – не тільки достатньо

грамотних для викладацької роботи, а і таких, що за своїми власне людськими якостями відповідали б нашим задумам. Я для себе вбачав таких людей передусім зі складу працівників Інституту філософії. До того ж першим проректором Києво-Могилянської академії з наукової роботи – це ще поза моєю ініціативою, а паралельно і, можливо, ще дещо раніше – став Мирослав Володимирович Попович.

Т. Ч.: З першого дня?

В. Г.: Так, з першого дня. Він потім пішов, тому що суміщати проректорство з його інтенсивною науковою діяльністю виявилось справою неможливою, а ось цей перший етап – етап організаційний, етап набору, перших кроків у навчальному процесі – відбувся за його участі як проректора. Першими, кого я запросив, були, як ти пам'ятаєш, Віктор Малахов і Сергій Кримський – обидва з Інституту філософії. Щодо штатного складу, у мене було двоє співробітників, Тихолаз і Гусєв, які від початку прийшли сюди саме з кафедри історії філософії Київського університету імені Шевченка.

Т. Ч.: Ага! Тож, як я розумію, нововведень було декілька. По-перше, сполучення штатних і позаштатних викладачів. По-друге, те, що Ви поєднали у своїй особі викладача, вченого і керівника кафедри.

В. Г.: Так. Більше того, пробач, у нас принципово йшлося про те, що основним складом кафедри будуть не штатні викладачі, а сумісники.

Т. Ч.: Ось – абсолютно неможлива доти для нас ситуація!

В. Г.: Вона пояснювалася тим, що я хотів, аби кожен курс читав спеціаліст з певної галузі. Я прагнув уникнути самої можливості такого становища, коли одна людина, як це трапляється в інших університетах, читає усе: метафізику, гносеологію, етику, естетику, культурологію тощо. Ми все ж таки вибудову-

вали програму більш спеціальним чином і прагнули того, щоб кожен курс читав найкращий доступний за наших умов спеціаліст саме в певній вузькій галузі. Оскільки ж така вузька галузь не забезпечувала кількості годин, достатньої для посади штатного співробітника, наслідком цього підходу, природно, виявилось переважання на кафедрі співробітників позаштатних. Звичайно, це створювало додаткові адміністративні труднощі для завідувача кафедри, для штатних працівників, але з погляду самої програми навчання такий підхід, гадаю, був виправданим.

Т. Ч.: Скажіть, будь ласка, складаючи свою альтернативну навчальну програму, багато в чому протилежну настановам нашої традиційної університетської філософської освіти, Ви спиралися на чийсь досвід? Чи її ідея виникла за принципом «від супротивного»?

В. Г.: Ні, звичайно. Власне, ще до мого приходу до Могиланської академії члени отієї групи ініціаторів на чолі з Брюховецьким об'їздили багато країн Європи й Америки, ознайомлюючись із тамтешньою системою навчання. І ось з того досвіду була обрана концепція *liberal arts*, з переважанням виборних курсів, з рейтинговою системою, яка має спонукати до постійної праці і не припускає можливості ледарювання впродовж триместру, хай навіть і компенсованого блискучим складанням іспитів, – все одно, якщо ти ледарював, то нічого тобі ця оцінка не дасть...

Т. Ч.: Оцінка формується впродовж триместру.

В. Г.: Так, оцінка формується в триместрі, в процесі постійної праці. Так ось, усе це – досвід європейських і американських університетів, особливо тих, що працюють за принципом *liberal arts* – вільних мистецтв. Тих, де переважають, як і в нас, виборні дисципліни, де індивідуальні навчальні програми складаються

самими студентами, а не вивішуються у вигляді однозначного для всіх розкладу...

Т. Ч.: Як Вам здається, ця ідея у нас втілилася нормально?

В. Г.: Ну як сказати... Ідеал на те й ідеал, що він не може бути реалізований повністю. Звичайно ж, у конкретній реальності все видається значно складніше й суперечливіше, ніж в ідеальній схемі. Щиро кажучи, я далекий від уявлення про нині існуючий у нас тип навчання як ідеальний.

Т. Ч.: А досвіду маємо вже 14 років...

В. Г.: Так. Хоча окремі речі, безперечно, заслуговують на всіляку підтримку.

Т. Ч.: А, наприклад, які? Що саме для Вас є безперечним?

В. Г.: Безперечним є виховання наших студентів як творчих, самостійних і відповідальних особистостей. Скажімо, я не знаю такого прецедента, не чув досі про таке у жодному вітчизняному університеті, щоб проведення республіканської студентської конференції повністю, аж до пошуку спонсорів, здійснювалося, як це сталося у нас цього року, цілковито з ініціативи самих студентів – не за вказівкою кафедри, а незалежно від кафедри, самими студентами. Так, із членами кафедри вони радяться, до певних професорів звертаються, це не протест проти кафедри, але вони вважають, що це справа, яка стосується їх, яка їх хвилює, це спосіб їхнього сучасного буття у філософії – і не очікують, що хто-небудь усе це їм піднесе.

Т. Ч.: Чи слід це вважати результатом чотирнадцятирічного досвіду могилянського навчання?

В. Г.: Мені здається, так. Причому досвіду не тільки кафедри, а «Могилянки» в цілому. Це дух «Могилянки», це умоналаштування її студентів. Усе ж таки, попри всі недоліки, попри всю неоднозначність тих знань, котрі могилянські студенти отримують – деякі лек-

ції могли б бути кращими, ніж вони є, і деякі викладачі могли б бути достойнішими, і студенти більш дисциплінованими, – все ж, здається мені, є певний образ студента Могиллянської академії, який відрізняє його навіть від не менш талановитих студентів інших навчальних закладів.

Т. Ч.: Наскільки я розумію, наявність таких студентів зумовлює й те, що викладач постійно має перебувати, так би мовити, у гарній науковій формі?

В. Г.: Безперечно, так. Діалог з таким студентом є дуже важливим. Власне, на цьому й базувалася первинна ідея. Адже на початку, проводячи перший набір, ми взагалі хотіли приймати тільки людей, які вже мають вищу освіту, або тих, хто вже навчається впродовж декількох років десь у вищому навчальному закладі.

Т. Ч.: Тобто «Могилянка» мислилася як друга вища освіта?

В. Г.: Так. Але, на жаль, уже в процесі прийому заяв ми зрозуміли, що в нас не буде достатнього контингенту, який відповідав би нашим задумам.

Т. Ч.: А були такі? От давайте трішечки повернемося до першого набору...

В. Г.: Як це «були»? Були – на дві третини! Ну ось візьми – Міша Мінаков, Юра Завгородній... Хто такий Юра Завгородній? Він закінчив історичний факультет Запорізького університету – і вступив до нас. Хто такий Капранов? Він закінчив Політехнічний інститут – і вступив до нас. Хто така Олена Вдовина? Вона прийшла до нас з четвертого курсу Прикарпатського університету, філолог. І таких була основна маса. Зараз їх стає все менше і менше. А перші курси – це на сімдесят відсотків були люди або вже з закінченою вищою освітою, або після третього-четвертого курсу. І з ними було зовсім інакше працювати. Тому що навіть

у посередньому вищому навчальному закладі режим докорінно відрізняється від режиму середньої школи. Ось ми їм завжди говоримо: ви сюди приходите не для того, щоб вас навчили, а щоб навчитися. Ви самі себе вчите, ми вам допомагаємо.

Т. Ч.: Вілене Сергійовичу, а звідки взялася ідея зустрічних рейтингів – студентських стосовно викладачів і навпаки? Чи вона зараз жива і як Ви особисто до неї ставитеся?

В. Г.: Ця ідея теж була запозичена Брюховецьким в американських університетах. Це – абсолютно обов'язкова усюди там програма, двічі на рік виставляється такий рейтинг. У нас тільки було скориговано набір питань з урахуванням деяких суто соціологічних тонкощів. А в принципі така система є доволі поширеною. Прикметно, що в усіх університетах, де ми були, усі викладачі бурчать і лаються і кажуть, що все це не відповідає реальній об'єктивній оцінці. А проте всі згодні з тим, що ніякого іншого, більш оптимального способу зворотнього зв'язку і підмоги для самооцінки немає і бути не може.

Т. Ч.: Я пам'ятаю, що в перші роки ці рейтинги систематично вивішували на стіні біля кафедри. А зараз їх не вивішують – вони осідають десь у деканатах. Тобто вони втратили свій публічний характер. Як Ви гадаєте чому?

В. Г.: Ну, це вже залежить від ставлення кафедри до цієї справи...

Т. Ч.: Це кафедра визначає?

В. Г.: Напевно...

Т. Ч.: Як Вам здається, чи є взагалі сенс у такому публічному рейтингу?

В. Г.: Є... є. Взагалі викладач є публічною, в рамках своєї структури, особистістю, і він повинен поставати з усіх точок зору.

- Т. Ч.: Тобто якщо ти за таку діяльність берешся, ти маєш бути готовий до подібних оцінок і до їх публічного характеру також.
- В. Г.: До речі, в цьому нічого нового немає. Адже в усіх університетах світу і в усіх наших вищих навчальних закладах існує, так би мовити, неофіційний рейтинг викладача, і всі студенти чудово знають, чого вартий цей викладач, а чого вартий інший...
- Т. Ч.: О, ще б пак! Ми свого часу знали, хто є хто, з першого семестру!
- В. Г.: ...Без проведення всіляких опитувань і рейтингів. Тобто офіційний рейтинг – це просто питання публічного визнання гідності студента як такого колом викладачів. Самий факт є наявним незалежно від того, проводиться рейтингування чи не проводиться; зрозуміло, що в середовищі студентів завжди дуже чітко оцінюється кожен викладач, і студентам усе це чудово відомо. Просто питання в тому, з яким ступенем довіри, врахування гідності студента як особистості ставляться до студента викладачі.
- Т. Ч.: Я хотіла запитати ще ось про що. За чотирнадцять років роботи на кафедрі які події, пов'язані з кафедральним життям, з долями студентів, особливо Вам запам'яталися, запали в душу, уявляються знаковими?
- В. Г.: Ну розумієш, я ж був, у хорошому сенсі слова, «зіпсований» Інститутом філософії. А Інститут філософії, починаючи від Копніна – і це було дуже цінним у ньому, – будувався за принципом сім'ї. Це справді була співдружність людей, співдружність, об'єднана заради вирішення певних теоретичних проблем. Саме тому я – можливо, навіть і несвідомо – намагався будувати роботу кафедри та її взаємодію зі студентами на кшталт подібної ж сім'ї. Щось вдавалося...

В цьому плані для мене дуже значущою була система літніх філософських шкіл. Коли ми виїздили на них, жили разом з хлопцями і дівчатами, які працювали там дуже інтенсивно. Це був не просто відпочинок, це була справді школа, з диспутами, семінарами, дискусіями, лекціями. Але там ми жили разом. І разом вечорами співали пісень під гітару Віті Котусенка, і навіть були весілля, котрі якоюсь мірою виявилися результатом оцих шкіл... То була справді сім'я, об'єднана вже не аудиторією, в якій вона збиралася на годину двадцять за розкладом, – тут ми жили. Намагалися з першого ж набору проводити в такому ключі різдвяні філософські диспути. Мене дуже тішить, що організацію і проведення останніх диспутів студенти вже взяли на себе. Спонтанно виникають також гуртки студентів – от гурток з християнської філософії вони створили, гуртки з Давнього Сходу мені відомі...

Т. Ч.: Он у Віктора Котусенка гурток свій із Середньовіччя...

В. Г.: Так, так. Це вже студентська ініціатива. І, нарешті, наскільки мені відомо, вони носяться з ідеєю створення об'єднання філософів – випускників Києво-Могилянської академії.

Т. Ч.: Я знаю, що вже навіть створено оргкомітет.

В. Г.: Так... От увесь цей позаформальний, неофіційний, сімейний, якщо хочеш, бік буття спільноти філософів як таких мені видається найяскравішим і найцікавішим.

Т. Ч.: А як Ви розцінюєте те, що неформальна, творча атмосфера і традиція перемістилася трохи – а вона таки перемістилася – від викладачів до студентів? Це добре?

В. Г.: З певного погляду, це добре. Значить, ми студентів вчимо. Я не вірю, що випускник десятого класу, щойно прийшовши на перший курс, сам психологіч-

но вже готовий до подібних діянь. А якщо протягом чотирьох-п'яти років перебування в «Могилянці» він підіймається до такого рівня, значить, перебував тут даремно.

Т. Ч.: Ми з Вами вже вкотре називаємо тут імена Котусенка, Мінакова, Завгороднього. Тепер ми говоримо про них як про викладачів, але ж це колишні студенти.

В. Г.: Так, студенти, причому які! Вітя Котусенко вступив на природничий факультет, рік там провчився і, тільки прослухавши курс філософської пропедевтики, вирішив перевестися на гуманітарний. Це, до речі, теж своєрідна риса «Могилянки»: перші два роки тобі надаються, так би мовити, на приглядання і напрацювання своїх остаточних орієнтацій з точки зору подальшої спеціалізації. А Міша Мінаков... Я пам'ятаю його студентом першого курсу бакалаврату.

Т. Ч.: Я теж пам'ятаю його студентом першого курсу, так само, як і Юру Завгороднього... Хотілося б, щоб таких студентів було більше.

В. Г.: Хотілося б, щоб їх було більше.

Т. Ч.: А що Ви скажете про хлопців і дівчат, які зробили крок від «Могилянки» до Інституту філософії?

В. Г.: Розумієш, коло моїх наукових інтересів сформувалося в Інституті. Я прийшов до «Могилянки», залишаючись у душі людиною інститутською. Інститут продовжує бути для мене рідним домом, і я віддаю Інституту наших випускників, зокрема, тому, що у структурі вищого навчального закладу з їхньою тематикою штатним співробітником навряд чи станеш. Скажімо, з Київської Русі належна кількість годин навантаження не складеться навіть у блискучого фахівця. Тож я із задоволенням віддаю до Інституту кращих своїх вихованців просто через те, що там їхнє місце.

Втім, у нас дуже дружні стосунки і з філософами з Університету імені Шевченка. Скажімо, Анатолій Лой та його кафедра – ми з ними постійно і тісно співпрацюємо, там є талановиті люди...

Т. Ч.: Цікаво, що і в «Могилянці», і в Інституті налагоджене співробітництво з кафедрою Лоя. Що ж – усе це одне коло, всі ми вийшли з однієї пісочниці.

Вілене Сергійовичу, Ваша діяльність викладача філософії розпочалася саме в Київському університеті імені Шевченка 35 років тому. Студенти 70-х років – перші Ваші студенти. Студенти перших років «Могилянки» і нинішні студенти – чим вони, на Ваш погляд, схожі і чим відрізняються одні від одних?

В. Г.: Студент 70-х років був більшою мірою учнем – тоді майже не відчувалася якісна відмінність між учнем-одинадцятикласником і студентом першого курсу. Так принаймні мені здавалося. Студент «Могилянки» 90-х років – принципово далекий від школярства, це вже усталена особистість. До характеристики цих перших років «Могилянки» потрібно додати ще те, що туди йшли романтики. «Могилянка» як така не «звучала» тоді як щось престижне з точки зору диплома, який допоміг би вирішувати якісь прагматичні питання. Тобто вона тоді не була тим місцем, куди «потрібно» привести свого сина або дочку, оскільки «я знаю», що згодом, під час працевлаштування, престижно буде помахати перед відділом кадрів дипломом Могилянської академії. Туди йшли за знаннями – ті, хто повірив отим ентузіастам, котрі на голому місці розпочали щось будувати. І цей ентузіазм відчувався. Він відчувався в аудиторіях, відчувався, коли один наш студент, зі Львова, прийшов був до мене після лекції шанованого професора і сказав: «Вілене Сергійовичу, я сюди вступав не для того,

щоб мені лапшу на вуха вішали! Це мені й у Львівському університеті робили!» Отаке було тодішнє покоління студентів. Нині все складніше. Нині «Могилянка» – це престижний університет...

Т. Ч.: Очевидно, завдяки й тому першому настрою...

В. Г.: Безперечно, так. Нині до «Могилянки» батьки прагнуть віддавати своїх дітей, тому приходять не тільки ті, хто за велінням душі і серця хоче вчитися саме тут, а й ті, хто змушений тут перебувати за велінням своїх заможних мамусь і татусів. І це починає даватися ознаки.

Т. Ч.: Це характерно навіть для кафедри філософії?

В. Г.: Ну, не зовсім, але відчувається.

Т. Ч.: А от, скажімо, загальна комерціалізація якось відображається на контингенті наших студентів, на їхній системі пріоритетів? Зокрема, у нас, на кафедрі філософії, це відчувається?

В. Г.: Ти знаєш, я цього не відчуваю.

Т. Ч.: Невже?

В. Г.: Ні.

Т. Ч.: Тож чи можна сказати, що ті, хто залишається у нас, вже якоюсь мірою зробили свій життєвий вибір?

В. Г.: По-моєму, так.

Т. Ч.: Вибір на користь просування в науку, просування у філософію, незважаючи на те, що швидких грошей і якихось особливих грошей взагалі це не обіцяє?

В. Г.: На жаль, тут життя втручається, і дуже болюче.

Т. Ч.: Тож доводиться констатувати, що економічна, а отже, і психологічна ситуація для наших випускників є на сьогодні несприятливою?

В. Г.: Дуже несприятливою.

Т. Ч.: На що, утім, Ви сподіваєтеся?

В. Г.: А я сподіваюся на те, що... Бачиш, філософів ніколи багато не буває. А той відсоток філософів, який по-

трібен – потрібен нормальному суспільству, культурі, – він є, і він буде.

Т. Ч.: Завжди знаходяться оті Сковороди, котрі згодні взяти торбу на плечі?

В. Г.: Так. А тисячі Сковород не потрібні ніякій культурі. У цьому плані я налаштований вельми оптимістично. Мені здається, що оте, грубо кажучи, відсоткове співвідношення, що його демонструють нині наші випускники, – воно цілком відповідає потребам нормального культурного суспільства.

Т. Ч.: Чи можна тоді сказати, що наявна економічна ситуація відіграє роль такого собі надпотужного критерію відбору?

В. Г.: Можливо, так. Можливо, потрібно навіть бути їй вдячними. Це дуже жорсткий і дуже жорстокий критерій, але той, хто пройшов його, – той має достатній запас міцності.

2006 р., жовтень

***

Як хотілося б мені продовжити цю бесіду! Але ось уже не тільки між згаданими подіями і нами, а й між нами та Віленом Сергійовичем нездоланною межею лягає час. З кожним роком ця часова відстань зростатиме. Скільки вже тепер ми, в свою чергу, могли б розповісти йому! І про кращих його студентів, котрі стали викладачами, співробітниками його рідного Інституту філософії; хтось із тих, ким напевне поцікавився б Вілен Сергійович, захистив уже не тільки кандидатську, а і докторську дисертацію, хтось досі ще «подає надії». І про внутрішнє життя і нагальні проблеми «Могилянки» та кафедри – розповісти, порадитися, поділитися

радощами і сумом. Але тепер між нами межа, і те, що нам належить робити, ми маємо робити самі, без нього. Від Вілена Сергійовича ж нам у спадок – його оптимізм і мудра, розважлива доброта. Та ще й сакраментальне питання про нащадків Сковороди: скільки, справді, Сковород потрібно нашій культурі і як їх зростити?